

УДК 349.3:368.94

О. О. Гаврилова

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ПРАЦІВНИКУ ДОПОМОГИ У ЗВ'ЯЗКУ З ТИМЧАСОВОЮ НЕПРАЦЕЗДАТНІСТЮ ВНАСЛІДОК НЕЩАСНОГО ВИПАДКУ НА ВИРОБНИЦТВІ

На сьогодні стан охорони праці в Україні є незадовільним, адже численні порушення техніки безпеки як із боку роботодавця, так і з боку працівника призводять до негативних наслідків, зокрема настання нещасних випадків на виробництві, які у свою чергу завдають шкоди здоров'ю працівника, результатом чого є втрата працездатності. Тому соціальні виплати, які здійснюються потерпілим у разі настання нещасних випадків на виробництві, є відповідними державними соціальними гарантіями забезпечення нормальної життєдіяльності працівника на період його непрацездатності. Так, відповідно до ст. 41 Закону України від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ «Основи законодавства України про охорону здоров'я» на період хвороби з тимчасовою втратою працездатності громадянам надається звільнення від роботи з виплатою у встановленому законодавством України порядку допомоги по соціальному страхуванню [1].

Дослідженню загальних питань соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань присвячували свої наукові здобутки такі вчені, як М.І. Іншин, Р.І. Кондратьєв, В.Л. Костюк, Л.І. Лазор, В.В. Лазор, С.С. Лукаш, С.М. Прилипко, О.І. Процевський, В.О. Процевський, Н.М. Хуторян, І.І. Шамшина, В.І. Щербина, О.М. Ярошенко та інші. Проте особливу увагу необхідно приділити окремим соціальним виплатам, які надаються працівникам у разі настання нещасного випадку, пов'язаного з виробництвом, а саме допомозі у зв'язку із втратою працездатності.

Отже, метою статті є дослідження особливостей надання допомоги у зв'язку із втратою працездатності внаслідок нещасного випадку на виробництві. Для досягнення поставленої мети необхідно визначитися з категорійно-понятійним апаратом (щодо понять «непрацездатність», «тимчасова непрацездатність»), дослідити порядок надання відповідної допомоги та виокремити основні відмінності допомоги у зв'язку із втратою працездатності внаслідок нещасного випадку на виробництві та допомоги у зв'язку із втратою працездатності внаслідок нещасного випадку невиробничого характеру.

У ст. 21 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» [2] міститься перелік тих соціальних виплат і послуг, які надаються Фондом соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України. До одних із них, відповідно до пп. «а» п. 1 ч. 1, належить також допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, яка відповідно до положень цього закону повинна здійснюватися внаслідок ушкодження здоров'я працівника в разі настання страхового випадку та забезпечуватися своєчасно й у повному обсязі. Так, під страховим випадком відповідно до

вищезазначеного закону слід розуміти нещасний випадок на виробництві або професійне захворювання, що спричинили застрахованому професійно зумовлену фізичну або психічну травму за обставин, за яких настає страховий випадок (перелік таких обставин передбачено в Постанові Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 р. № 1232 «Деякі питання розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві»), з настанням яких виникає право застрахованої особи на отримання матеріального забезпечення та/або соціальних послуг. Тобто в разі нещасного випадку, а саме раптового впливу на працівника небезпечного виробничого фактора чи середовища, що сталися в процесі виконання ним трудових обов'язків, або професійного захворювання, а саме захворювання, яке виникло внаслідок професійної діяльності застрахованого та зумовлюється виключно чи переважно впливом шкідливих речовин і певних видів робіт та інших факторів, пов'язаних із роботою, що заподіяли шкоду здоров'ю, працівник (потерпілий) має право на отримання відповідної допомоги в разі тимчасової непрацездатності.

На питання про те, що слід розуміти під поняттям «працездатність», дає відповідь положення Наказу Міністерства охорони здоров'я від 09.04.2008 р. № 189 «Про затвердження Положення про експертизу тимчасової непрацездатності» [3], у якому в абз. 1 п. 1.3 визначено, що здатність до трудової діяльності (працездатність) – це сукупність фізичних, розумових та емоційних можливостей, яка дає змогу працівникові виконувати роботу визначеного обсягу, характеру та якості.

У свою чергу Б.К. Бегичев працездатність визначає як здатність до трудової діяльності, яка полягає в сукупності фізичних, розумових та емоційних можливостей, що дає змогу працівникові виконувати роботу певного обсягу, характеру та якості [4, с. 163].

Відповідно, під непрацездатністю (втратою працездатності) розуміється стан здоров'я (функцій організму) людини, обумовлений захворюванням, травмою тощо, який унеможлиблює виконання роботи визначеного обсягу, професії без шкоди для здоров'я [3]. Так, згідно зі ст. 9 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» громадяни можуть бути визнані тимчасово або постійно непридатними за станом здоров'я до професійної або іншої діяльності, пов'язаної з підвищеною небезпекою для оточуючих, а також із виконанням певних державних функцій [1].

Тимчасова непрацездатність полягає в непрацездатності особи внаслідок захворювання, травми або з інших причин, що не залежать від факту втрати працездатності (пологи, карантин, догляд за хворим тощо), яка має тимчасовий зворотний характер під впливом лікування та реабілітаційних заходів, триває до відновлення працездатності або встановлення групи інвалідності, а в разі інших причин – до закінчення причин відсторонення від роботи. Під випадком тимчасової непрацездатності розуміється тимчасова непрацездатність, яка триває безперервно від початку визначеного захворювання, травми тощо, підтверджується видачею листка непрацездатності з можливим продовженням лікування в одному або декількох закладах охорони здоров'я до відновлення працездатності, що підтверджується закриттям листка непрацездатності [3]. Тобто тимчасовій непрацездатності притаманні відповідні часові межі, адже вона може як припинитися внаслідок реабі-

літації потерпілого, тобто відновлення його стану здоров'я, так і перейти в більш важку форму втрати працездатності, наслідком якої є встановлення інвалідності.

Перед наданням потерпілому відповідної допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю внаслідок нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання спочатку проводиться розслідування створеною роботодавцем комісією, основним завданням якого є встановлення факту пов'язаності нещасного випадку з виробництвом або його спростування, за результатами якого складається акт проведення розслідування нещасного випадку за формою Н-5, акт про нещасний випадок, пов'язаний із виробництвом, за формою Н-1 або акт проведення розслідування причин виникнення хронічного професійного захворювання за формою П-4.

Також для встановлення факту тимчасової непрацездатності працівника проводиться експертиза тимчасової непрацездатності, тобто комплексна оцінка порушень функціонального стану організму та інших причин, якими вона обумовлена, що визначають факт тимчасової втрати працездатності, установлення строку непрацездатності, визначення клінічного й трудового прогнозу відповідно до встановленого діагнозу [3], яке може проводитися лікарем (перший рівень), завідувачем профільного відділення (другий рівень), лікарсько-консультативною комісією закладу охорони здоров'я (третій рівень), заступником головного лікаря з експертизи тимчасової непрацездатності (четвертий рівень), відповідальною особою органу охорони здоров'я (п'ятий рівень).

Так, основним завданням експертизи тимчасової непрацездатності є такі:

- встановлення тимчасової непрацездатності працівника та визначення її термінів, надання рекомендацій про відповідні умови праці для хворих, які не мають групи інвалідності, проте тимчасово або постійно потребують особливих умов праці за станом здоров'я;
- проведення повного й своєчасного обстеження, лікування хворих, надання відповідних рекомендацій;
- вирішення питання про направлення на медико-соціальну експертну комісію хворого за встановлення в нього стійкого або незворотного характеру захворювання, наявності несприятливого трудового прогнозу незалежно від строку тимчасової непрацездатності [3].

За результатами експертизи тимчасової непрацездатності лікарем видається відповідний документ, який посвідчує діагноз і стан потерпілого, – листок непрацездатності.

Таким чином, аналізуючи викладене, можемо зробити висновок, що підставою надання відповідної допомоги потерпілому від нещасного випадку на виробництві є листок непрацездатності, який оформляється й видається відповідно до Інструкції про порядок видачі документів, що засвідчують тимчасову непрацездатність громадян, до Інструкції про порядок заповнення листка непрацездатності, а також акт про нещасний випадок, пов'язаний із виробництвом, або акт проведення розслідування причин виникнення хронічного професійного захворювання.

Допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю виплачується в розмірі 100% середнього заробітку (оподаткованого доходу). При цьому перші п'ять днів тимчасової непрацездатності оплачуються роботодавцем за рахунок коштів

підприємства, установи, організації [2], а з шостого дня виплату здійснює Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України (далі – Фонд).

Для здійснення страхувальником виплати допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю потерпілого страхувальник разом із заявою-розрахунком до робочого органу виконавчої дирекції Фонду повинен подати такі документи:

1) копію листка непрацездатності (завірена страхувальником або працівником робочого органу виконавчої дирекції Фонду на підставі оригіналу);

2) акт про нещасний випадок, пов'язаний із виробництвом, за формою Н-1 (якщо стався нещасний випадок);

3) акт (спеціального) розслідування нещасного випадку (аварії), що стався (сталася), за формою Н-5 (якщо такий складався);

4) акт розслідування хронічного професійного захворювання за формою П-4 (якщо таке встановлено);

5) довідку про середню заробітну плату (доход), яка обчислюється відповідно до Порядку обчислення середньої заробітної плати (доходу, грошового забезпечення) для розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26.09.2001 р. № 1266;

6) витяг із табеля обліку робочого часу потерпілого, завірений страхувальником [5].

Для виплати допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю добровільно застрахованій особі (потерпілому) до робочого органу виконавчої дирекції Фонду подаються ті документи, які передбачені наведеними п. п. 1–4 (лише не копія, а листок непрацездатності в оригіналі), та розрахункові документи про сплату страхових внесків за розрахунковий період.

Робочий орган виконавчої дирекції Фонду протягом десяти днів із дня подання страхувальником передбачених документів перевіряє правильність нарахування сум, пов'язаних із зазначеними виплатами, та перераховує страхувальнику кошти в сумі, вказаній у заяві-розрахунку, що є підставою виділення коштів Фондом для здійснення страхувальником виплати допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю потерпілого.

Якщо потерпілий працює за сумісництвом, допомога призначається й виплачується страхувальником за місцем роботи, де стався страховий випадок. При цьому враховується заробітна плата за основним місцем роботи та за сумісництвом на підставі довідок про середню заробітну плату.

Допомога добровільно застрахованій особі призначається робочим органом виконавчої дирекції Фонду, у якому вона зареєстрована, починаючи із шостого дня тимчасової непрацездатності, пов'язаної з нещасним випадком на виробництві або професійним захворюванням [5].

Окрім допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю внаслідок нещасного випадку або професійного захворювання, Фонд соціального страхування від нещасних випадків також фінансує працівникові всі витрати на його лікування.

Існують випадки, передбачені чинним законодавством, коли дні тимчасової непрацездатності внаслідок нещасного випадку на виробництві та професійного

захворювання не оплачуються. Такими випадками вважаються наведені далі: отримання застрахованою особою травми або захворювання під час скоєння нею злочину або інших правопорушень, якщо ці дії підтверджені рішенням суду; якщо страховий випадок настав внаслідок навмисного наміру заподіяння собі травми, що встановлено комісією з розслідування страхового випадку; тимчасова непрацездатність внаслідок отруєння алкоголем, наркотичними або іншими отруйними речовинами, а також внаслідок їх дії (асфіксія, інсульт, зупинка серця тощо) за наявності медичного висновку, якщо це не викликано застосуванням таких речовин у виробничих процесах або порушенням вимог безпеки щодо їх зберігання й транспортування, якщо потерпілого, який перебував у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння, було відсторонено від роботи згідно зі встановленим порядком.

Також необхідно розмежовувати допомогу у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю внаслідок нещасного випадку на виробництві та допомогу у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю внаслідок невиробничої травми, адже залежно від встановлення наявності виробничого або невиробничого травматизму залежить розмір відповідної допомоги, підстави та порядок її оплати. До згаданих відмінностей належать такі:

1) підставою надання допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю в разі отримання працівником виробничої травми є, на відміну від аналогічної допомоги, проте в разі невиробничого травматизму, окрім листка непрацездатності, акт про нещасний випадок, пов'язаний із виробництвом, форми Н-1;

2) різне нормативно-правове регулювання: обставини, які вважаються нещасним випадком, пов'язаним із виробництвом, регламентовані Постановою Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 р. № 1232 «Деякі питання розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві», а обставини, які є нещасним випадком невиробничого характеру, передбачені в Постанові Кабінету Міністрів України від 22.03.2001 р. № 270 «Про затвердження Порядку розслідування та обліку нещасних випадків невиробничого характеру»;

3) розмір допомоги внаслідок виробничого травматизму становить 100% середньої заробітної плати й не залежить від страхового стажу працівника, а допомога внаслідок невиробничої травми обчислюється з урахуванням страхового стажу особи;

4) як і в першому, так і в другому випадку перші п'ять днів непрацездатності працівника відшкодовує роботодавець, а із шостого дня допомогу у зв'язку із втратою працездатності внаслідок нещасного випадку на виробництві здійснює Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України, а допомогу у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю внаслідок нещасного випадку невиробничого характеру – Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

Література

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4. – Ст. 19.
2. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності : Закон України від 23.09.1999 р. № 1105-ХІV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 46–47. – Ст. 403.

3. Про затвердження Положення про експертизу тимчасової непрацездатності : Наказ Міністерства охорони здоров'я від 09.04.2008 р. № 189 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 51. – С. 103. – Ст. 1716.

4. Бегичев Б.К. Трудовая правоспособность советских граждан / Б.К. Бегичев. – М. : Юридическая литература, 1972. – 248 с.

5. Про затвердження Порядку призначення, перерахування та проведення страхових виплат : Постанова Правління Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України від 27.04.2007 р. № 24 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 47. – С. 124. – Ст. 1944.

Анотація

Гаврилова О. О. Особливості надання працівнику допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю внаслідок нещасного випадку на виробництві. – Стаття.

У статті досліджуються особливості надання працівнику (потерпілому) допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю внаслідок нещасного випадку на виробництві, визначено обставини, за умови настання яких потерпілий позбавляється права на отримання такої допомоги, з'ясовано відмінності між допомогою у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю внаслідок нещасного випадку на виробництві та відповідною допомогою в разі невиробничої травми.

Ключові слова: непрацездатність, тимчасова непрацездатність, допомога, нещасний випадок, професійне захворювання, виробнича травма, соціальне страхування.

Аннотация

Гаврилова А. О. Особенности предоставления работнику пособия по временной нетрудоспособности в результате несчастного случая на производстве. – Статья.

В статье исследуются особенности предоставления работнику (потерпевшему) пособия по временной нетрудоспособности в результате несчастного случая на производстве, определены обстоятельства, при условии наступления которых потерпевший лишается права на получение такой помощи, выяснены различия между пособием по временной нетрудоспособности вследствие производственного травматизма и соответствующей помощью в случае непроизводственной травмы.

Ключевые слова: нетрудоспособность, временная нетрудоспособность, помощь, несчастный случай, профессиональное заболевание, производственная травма, социальное страхование.

Summary

Gavrilova A. O. Specialness of providing employee benefits for temporary disability due to an accident at work. – Article.

The article deals with peculiarities of providing the employee (victim) assistance in connection with a temporary disability due to an accident at work, the circumstances were defined, provided that which the victim loses the right to receive such assistance, elucidated the differences between the help for temporary disability due to an accident at work and appropriate assistance in the event of non-productive injury.

Key words: disability, temporary incapacity, assistance, accident, occupational disease, work injury, social security.